

УДК 336.011:364.1

В. П. Горин,
к. е. н., доцент,
докторант кафедри фінансів імені С. І. Юрія,
Тернопільський національний економічний університет
ORCID ID: 0000-0002-6048-8330

DOI: 10.32702/2306-6792.2020.10.57

ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУСПІЛЬНОГО ДОБРОБУТУ В СВІТЛІ ІНСТИТУЦІЙНОГО ПІДХОДУ ДО НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ

V. Horyn,
PhD in Economics, Associate Professor, Doctoral student of S. Yuriy Department of Finance,
Ternopil National Economic University

THE FINANCIAL MECHANISM OF PUBLIC WELFARE ENSURING IN THE LIGHT OF THE INSTITUTIONAL APPROACH TO SCIENTIFIC KNOWLEDGE

У статті з позиції інституційного підходу наукового пізнання охарактеризовано фінансовий механізм забезпечення суспільного добробуту як сукупність формальних та неформальних фінансових інститутів, в основу яких покладено відповідні інституції, та які застосовуються для впливу на відносини щодо формування і використання фінансових ресурсів з метою забезпечення суспільного добробуту. Запропоновано власний підхід до розмежування змісту базових понять інституційного підходу наукового пізнання, а саме "інститут" та "інституція". Виокремлено ознаки класифікації інституцій та інститутів, а саме: рівень формалізації (формальні та неформальні), сфера функціонування (політичні, економічні, соціальні), характер впливу (екстрактивні та інклюзивні). Розглянуте інституційне середовище фінансового механізму забезпечення суспільного добробуту як сукупності інститутів та організаційних структур, які забезпечують їх функціонування, охарактеризовані його політичну, економічну та соціальну компоненти.

The article characterises the financial mechanism of public welfare ensuring from the position of the institutional approach to scientific knowledge. It is described as a set of formal and informal financial institutes, which are based on the relevant institutions, and which are used to influence relations on the formation and usage of financial resources for the purpose of public welfare ensuring. The approach to differentiate the content of basic concepts of the institutional approach of scientific knowledge, namely "institute" and "institution" using the dialectical categories "content" and "form" is suggested. It is proposed to interpret institutions as the set of norms, rules, traditions, that regulate relations between people in society, as well as institutes are organizational formations, complexes of interaction between institutions, that are intended to ensure their observance. The features of classification of institutions and institutes are distinguished: level of formalization (formal and informal), sphere of functioning (political, economic and social) and nature of influence (extractive and inclusive).

The institutional environment of the financial mechanism of public welfare ensuring is considered as a set of institutions and organizational structures that ensure their functioning, its political, economic and social components are characterised. The political component of the institutional circumstance of the financial mechanism for ensuring public welfare is represented by the legal and organizational components. The economic component of the institutional environment of the financial mechanism of public welfare ensuring is presented by economic institutions that regulate the individuals' behaviour in the economic sphere of activity. The particular attention is paid to the institute of redistribution, which is linked to the existence of many fiscal institutes. The most dangerous extractive economic

institutions that have a negative impact on public welfare are characterized. The social component is represented by social institutions that are related to the regulation of social relations between people, socialization of a person, creation, strengthening and development of cultural and spiritual values (education, culture, social protection, paternalism).

Ключові слова: фінансовий механізм, суспільний добробут, інституційний підхід, інститути та інституції, інституційне середовище.

Key words: financial mechanism, public welfare, institutional approach, institutions and institutes, institutional environment.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Характерною ознакою сучасного етапу розвитку фінансової системи нашої держави є недостатня ефективність функціонування фінансового механізму у контексті забезпечення суспільного добробуту, що спричиняє консервацію існуючих стандартів життя населення, унеможлиблює усунення або мінімізацію негативних соціальних явищ, таких як високий рівень бідності та соціально-майнової нерівності, ізоляційність значної частини населення від суспільного життя, обмеження можливостей окремих суспільних груп щодо задоволення потреб у благах ринкового та неринкового характеру, реалізації власного потенціалу та ін. У випадку їх ігнорування, ці деструктивні явища можуть негативним чином впливати на рівень національної безпеки країни у соціальному вимірі, сприяти посиленню соціальної нестабільності й конфліктів, нетерпимості та відцентрових тенденцій. Це підвищує актуальність застосування нових підходів і методів до застосування інструментарію фінансів для вирішення суспільно важливих проблем та підвищення на цій основі рівня суспільного добробуту. Відтак затребуваними стають наукові дослідження теоретичних та практичних аспектів функціонування фінансового механізму забезпечення суспільного добробуту із застосуванням прогресивних підходів до наукового пізнання.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Проблеми застосування елементів фінансового механізму для підвищення рівня суспільного добробуту достатньо широко представлені у працях вітчизняних та зарубіжних вчених і практиків. Втім теоретичний дискурс наукових поглядів засвідчив, що наукові розвідки з проблематики теорії та практики функціонування фінансового механізму забезпечення суспільного добробуту не мають системного характеру, серед них превалюють наукові роботи, присвячені розкриттю окремих аспектів впливу фінансів на добробут, питанням функ-

ціонування окремих елементів фінансового механізму. Наслідком цього є недостатня об'єктивність висновків про сфери та інструментарій впливу фінансів на суспільний добробут.

Основи інституційного підходу до наукового пізнання відображені у працях його основоположників Т. Веблена, В. Мітчелла, Дж. Коммонса, їх послідовників Д. Нортона, Дж. Ходжсона та інших. Серед сучасних наукових публікацій приклади застосування інституційного підходу до дослідження фінансових категорій та понять представлені у працях Ю. Коваленко, у якій автор розглядає сутність інституційного середовища фінансового сектору [6], О. Кириленко та О. Тулай, що висвітлює інституційний підхід до дослідження соціального страхування [5], З. Лободіної, де представлений діалектичний та інституційний підходи до наукового дослідження бюджетного механізму соціально-економічного розвитку держави [8].

МЕТА СТАТТІ

Мета статті полягає у науковому обґрунтуванні методологічних засад функціонування фінансового механізму забезпечення суспільного добробуту крізь призму інституційного підходу до наукового пізнання.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Інституційний підхід як окремий методологічний напрямок наукового пізнання, отримав розвиток у 20—30-х рр. ХХ ст. Інституціоналізм (від лат. *institutio* — звичай, повчання) базується на ідеї про синтезу міждисциплінарного (економічного, соціального, політичного, нормативного, ментального) аналізу, це вчення про значення інститутів, різних чинників (інституцій), їх взаємодію у процесі прийняття певних рішень, інституційні зміни в суспільстві, їх наслідки. Таким чином, базовими поняттями інституціоналізму є терміни "інститут", "інституція", "інституційне середовище". Попри тривалу наукову полеміку щодо змістовного наповнення цих понять та їх співвідношення, на

сьогодні у науковому середовищі можна прослідкувати зародження певного консенсусу щодо їх розмежування. Проведене М. Кармазіною і О. Шурбованою дослідження теоретичних підходів до трактування цих понять представниками теорії інституціоналізму переконливо довело, що їх ототожнення недоречно, а невиправдане ігнорування терміну "інституції" у пострадянській економічній науці пов'язане із недоліками перекладу праць зарубіжних основоположників інституційної теорії.

На думку М. Кармазіної та О. Шурбованої, інституції хибно визначають як організації, котрі певним чином об'єднують людей; є регулятивними зразками, через які суспільство обмежує поведінку індивідів. Звертаючись до позиції П. Бергера, який наділяє інституції такими базовими ознаками як екстернальність, об'єктивність, спонукальна сила, історичність, моральний авторитет, дослідниці визначають поняття "інституція" як традицію, порядок, зведений у суспільстві, а "інститут", відповідно, як закріплення таких звичаїв та порядків у законах і правових нормах [4, с. 13]. Ці міркування М. Кармазіної і О. Шурбованої підкріплюють поглядами провідних науковців інституціоналізму М. Оріу, Д. Норта. М. Оріу розрізняє "інститути-речі" (норми, що регулюють суспільні відносини) та "інститути-корпорації" (органи влади та заклади, які забезпечують виконання цих норм), що дає право їх ототожнити із, відповідно, інституціями та інститутами. Відомий апологет неінституціоналізму Д. Норт визначав інституції як закони, правила, звичаї, норми, тобто "правила гри" в суспільстві, створені людиною обмеження, що спрямовують відносини між людьми у певному напрямі. Водночас інституції можна розмежувати на формальні (закони, норми права та ін.) і неформальні (усталені звичаї, традиції тощо). Під інститутами Д. Норт розумів організації (державні органи, політичні партії, професійні спілки), яких він визначав "акторами", межі компетенції яких — формування стратегії та майстерність [9, с. 10—17].

Ми поділяємо методологічну позицію згадуваних вище науковців щодо необхідності розмежування понять інституція та інститут, однак вважаємо, що вона потребує певного впровадження. Ми не можемо погодитись із позицією М. Кармазіної та О. Шурбованої щодо розуміння ними інституту як законодавчо визначеної інституції. У цій же науковій публікації дослідниці вживають поняття неформальних інститутів [4, с. 15], яких, з огляду на вищесказане, взагалі не повинно існувати. Дис-

кусійною, на наш погляд, є позиція Д. Норта, М. Оріу щодо фактичного ототожнення інститутів з певною організаційною структурою (суб'єктом управління). З цих позицій, не можуть існувати такі загальновизнані інститути як інститут власності, держави, права та ін.

На наш погляд, у питанні розмежування понять інституції та інституту доцільно застосувати діалектичні категорії "змісту" і "форми", коли під формою розуміють певний спосіб поєднання елементів явища. Узагальнюючи наведені підходи до розмежування понять інституції та інститутів, а також з огляду на наші міркування, можемо зазначити, що під першими ми розуміємо сукупність норм, правил, традицій, які врегульовують відносини між людьми у суспільстві, а інститути — це організаційні формування, комплекси взаємодії інституцій, які покликані забезпечити їх дотримання. Інституції та інститути, на наш погляд, можливо розмежувати на формальні (такі, що мають законодавче оформлення) та неформальні (діють приховано, тіньові). Так, до формальних інституцій ми зараховуємо правові норми та правила регулювання відносин в суспільстві, тоді як неформальні інституції об'єднують норми і правила, визначені ментальними, національними та іншими традиціями суспільства. У складі інститутів також можна виділити формальні (ті, що отримали своє оформлення у вигляді певних комбінацій правових норм) та неформальні (так звані тіньові інститути, які не мають легального оформлення, однак справляють вагомий вплив на відносини у суспільстві). За ознакою сфери функціонування, інституції та інститути, на наш погляд, доцільно розмежувати на економічні, соціальні та політичні. Водночас функціонування формальних та неформальних інститутів забезпечують відповідні організаційні структури, представлені органами влади, політичними партіями та рухами, суб'єктами підприємництва, неурядовими громадськими організаціями, профспілками, неформальними лідерами тощо. Окремі науковці характеризують їх як інститути-організації [15, с. 119], на противагу інститутам-правилам.

Застосовуючи інституційний підхід до дослідження фінансового механізму забезпечення суспільного добробуту, вважаємо за доцільне розглядати його як сукупність формальних та неформальних фінансових інститутів, в основу яких покладені відповідні інституції, та які застосовуються для впливу на відносини щодо формування і використання фінансових ресурсів з метою забезпечення суспільного добробуту. Фінансовий механізм забезпечення

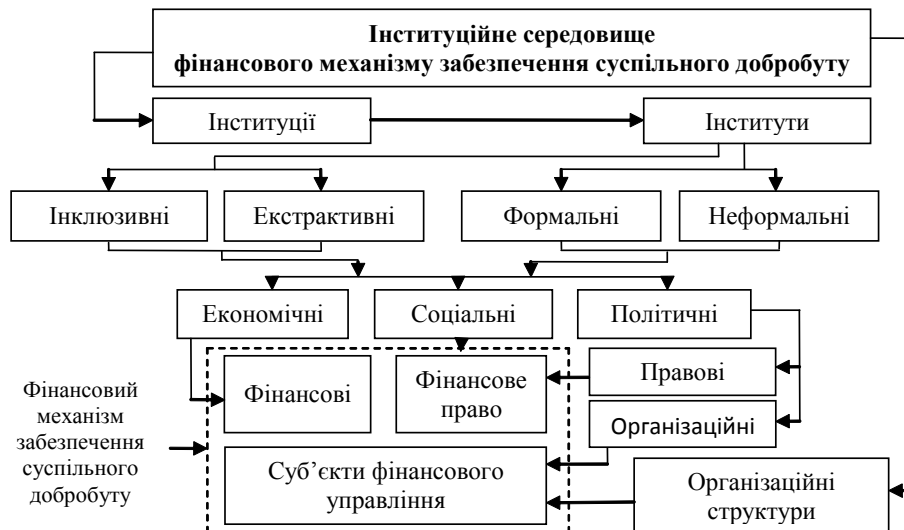

Рис. 1. Інституційне середовище фінансового механізму забезпечення суспільного добробуту

Джерело: складено автором самостійно.

суспільного добробуту, на нашу думку, реалізується у взаємодії з іншими економічними, а також політичними та соціальними інститутами в поєднанні з організаційними структурами, що забезпечують їх функціонування. Таким чином утворюється інституційне середовище фінансового механізму забезпечення суспільного добробуту, що містить політичну, соціальну та економічну компоненту (рис. 1).

Політична компонента інституційного середовища фінансового механізму забезпечення суспільного добробуту представлена правовою та організаційною складовими. Правову складову формують законодавчі та нормативні акти, що регулюють відносини, пов'язані із застосуванням інструментарію фінансового забезпечення і фінансового регулювання суспільного добробуту. До складу цих правових актів належать фундаментальні правові документи, які закріплюють соціальний характер держави та визнають її відповідальність за реалізацію базових прав людини; соціальне законодавство, яке визначає обсяг соціальних зобов'язань держави, показники соціальних стандартів та гарантій для різних верств населення й окремого громадянина зокрема; фінансове законодавство, яке у прямий чи непрямої спосіб регулює процеси формування і використання фінансових ресурсів на забезпечення суспільного добробуту.

Організаційна складова політичної компоненти представлена найперше органами державної та місцевої влади, місцевого самоврядування, компетенція яких передбачає повноваження стосовно регулювання процесів формування і використання фінансових ресурсів на

забезпечення суспільного добробуту. До організаційної складової політичної компоненти також належать управлінські структури суб'єктів господарювання, які реалізують фінансову політику на відповідному мікроекономічному рівні й ухвалюють рішення щодо формування і використання фінансових ресурсів, у тому числі на напрямки, що впливають на рівень суспільного добробуту. До політичної компоненти цілком правомірно зарахувати також окремих індивідів та їх спільноти, які приймають рішення щодо розподілу фінансових ресурсів на рівні окремого домогосподарства та їх цільового спрямування. В сучасних умовах винятково значення набув інститут громадянського суспільства як найвищої форми самоорганізації громадян та засіб здійснення ними спільної діяльності для захисту їхніх інтересів. Розвинуте громадянське суспільство в умовах демократії справляє багатоаспектний вплив на фінансовий механізм забезпечення суспільного добробуту. Завдяки тиску інститутів громадянського суспільства (політичні партії, профспілки, асоціації роботодавців, органи самоорганізації, громадські організації тощо) відбувається зміна об'ємно-структурних параметрів та напрямів використання фінансових ресурсів, які надходять від усіх суб'єктів економіки на забезпечення суспільного добробуту. Залучення громадськості до управління публічними фінансами через інститут громадського контролю є, на наш погляд, одним із найбільш дієвих способів впливу населення на економічну політику держави та ефективність використання публічних коштів. Водночас ефективність такого контролю на-

пряму залежить від інкорпорації у правове поле реальних, а не декларативних інструментів впливу громадськості на процес прийняття управлінських рішень щодо управління публічними фінансами на різних рівнях публічної влади.

Економічна складова інституційного середовища фінансового механізму забезпечення суспільного добробуту представлена економічними інститутами, що регулюють поведінку індивідів в економічній сфері діяльності. Виникнення цих інститутів пов'язують із тим, що люди в соціальних групах намагаються реалізувати свої потреби спільно. В рамках цієї практики вони знаходять певні прийнятні для цієї спільноти інституції (зразки, норми поведінки), які через повторення і оцінювання трансформуються у стандартизовані, отримують організаційне оформлення. До головних економічних інститутів у ракурсі нашого дослідження належать власність, економічна влада, праця, споживання, нагромадження, які виступають для їх носіїв підставою для отримання доходів (у формі прибутку, ренти, доходу від підприємницької діяльності, зарплати).

У соціально орієнтованій економіці важливим економічним інститутом є інститут редистрибуції (перерозподілу), який також справляє вагомий вплив на фінансовий механізм забезпечення суспільного добробуту. За визначенням Ю. Оболенського, при редистрибуції відбувається наділення господарюючих суб'єктів певною єдиною власністю та встановлюються правила її використання, тобто задаються параметри розподілу та акумуляції ресурсів та продукованих благ. Загальний характер власності передбачає, що вона має використовуватись "на користь суспільству" за певними правилами та призначенням. Якщо така умова не дотримана і виникає збиток інтересам суспільства, діють механізми вилучення та повернення власності її основному власнику та передачі її іншому суб'єкту, який забезпечить її ефективне використання [10, с. 29—30]. Зауважимо, що інститут редистрибуції покладений в основу організації надання більшості суспільних благ, він є одним із найважливіших детермінант, що визначає параметри моделі фінансового механізму забезпечення суспільного добробуту.

З розвитком інституту редистрибуції пов'язане становлення цілого спектру фінансових, зокрема бюджетних інститутів, таких як бюджет, податок, позика, пільга, трансферт тощо. Вони мають складну внутрішню структуру, сформовану формальними та неформальними

інституціями та диференційовані залежно від форм руху фінансових ресурсів. Дотримання цих норм та правил забезпечують відповідні організаційні структури, в першу чергу, органи державного влади, наділені повноваженнями з управління фінансовими ресурсами публічного сектору економіки. Розвиток фінансових інститутів, обумовлений змінами в інших (політичних, економічних, соціальних) інститутах безпосередньо впливає на архітектоніку фінансового механізму забезпечення суспільного добробуту.

У процесі інституціоналізації (перетворення інституцій в інститути) нерідко виникають розбіжності між інтересами суспільства при задоволенні певної потреби та інтересами індивіда чи соціальної групи, які її реалізують для суспільства. У випадку, коли потреба соціальної групи тривалий час ігнорується суспільством, це стає підґрунтям для появи підпільних економічних інститутів, до найбільш поширених з яких належать корупція, ухилення від сплати податків, лобізм, непотизм та ін. Такі економічні інститути належать до екстрактивних, тобто таких, що гальмують інноваційний розвиток та сприяють поглибленню майнової нерівності в суспільстві. Теоретиками екстрактивних та інклюзивних інститутів Д. Аджемоглу та Дж. Робінсоном в їхній хрестоматійній праці "Чому нації занепадають. Походження влади, багатства і бідності" було обґрунтовано тісний зв'язок між розвитком цих інститутів та рівнем процвітання країни [1, с. 67—72]. Існування екстрактивних економічних і політичних інститутів веде до зниження ефективності функціонування фінансового механізму забезпечення суспільного добробуту, який не виконує свого основного призначення.

Одним з найбільш небезпечних екстрактивних інститутів є олігархічна влада, що забезпечує концентрацію фактичних владних повноважень у руках еліти (за дефініцією Ю. Радіонова — інститут бездіяльного класу [11, с. 28]) та безконтрольного застосування цієї влади для експлуатації решти населення. Вплив олігархічної влади базується на багатьох екстрактивних політичних та економічних інститутах, що дають можливість зберігати фактичну владу в суспільстві, навіть попри зміну політичних сил в органах державного управління. Натомість, перспективи економічного розвитку та підвищення рівня суспільного добробуту, на думку науковців, напряду пов'язані із ефективним функціонуванням базових інститутів ринкової економіки — приватної власності, конкуренції, обміну, праці, прибутку.

Виняткову роль на функціонування фінансового механізму забезпечення суспільного добробуту справляють соціальні інститути. Слід відмітити, що серед науковців соціологів до соціальних інститутів зараховують політичні, економічні й інші інститути, оскільки усі вони функціонують у суспільстві [13, с. 72; 14, с. 62]. Натомість, у наукових працях економічного напрямку під соціальними інститутами зазвичай розуміють частину інститутів, пов'язану із регулюванням соціальних взаємин між людьми, соціалізацією людини, створенням, зміцненням і розвитком культурно-духовних цінностей [15, с. 118]. До числа цих соціальних інститутів належать інститути сім'ї, наука, освіта, культура, соціальний захист, моральні норми, виховання та ін. Ознаками соціальних інститутів визначають їх об'єктивність, обов'язковість, моральний авторитет та історичність [7, с. 151].

Виняткова роль соціальних інститутів для функціонування фінансового механізму забезпечення суспільного добробуту пояснюється тим, що фактично вони є першопричиною самого існування фінансового механізму, адже розвиток таких соціальних інститутів як освіта, культура, наука, соціальний захист багато в чому визначає потребу в фінансових ресурсах на їх функціонування, а також масштаби та варіації застосування інструментарію фінансового забезпечення та фінансового регулювання відповідних суспільних потреб.

Соціальні інститути перебувають у процесі постійної трансформації, зміни своєї форми. Джерелом такої трансформації є ендогенні та екзогенні чинники. Також значний вплив на еволюцію соціальних інститутів справляють зміни у ціннісних орієнтаціях, особливо критерії оцінювання об'єктивної реальності, які формують "світогляд" певної культурної спільноти [13, с. 72]. Так, непослідовні ринкові трансформації в Україні, становлення олігархічної монополізованої економіки, падіння вартості кваліфікованої праці призвели до значного знецінення таких соціальних інститутів, як освіта, наука, культура, використання залишкового підходу до фінансування відповідних галузей соціальної сфери.

Однак зміна ставлення суспільства до інститутів освіти, культури, науки обумовлена не тільки сформованими ринковими перетвореннями економічними реаліями. Варто також згадати про різке зниження ефективності функціонування самих соціальних інститутів в нових ринкових умовах. Як зазначає Н. Осипова, соціальні інститути зазнають ендогенних змін че-

рез те, що той чи інший інститут перестає ефективно виконувати свої функції, не досягає мети, яка перед ним стоїть, не реалізовує потреб та інтересів соціальних груп [13, с. 72]. Таким чином, зміна ставлення суспільства до соціальних інститутів освіти, культури, науки стала наслідком невідповідності між тим, що могли запропонувати населенню ці інститути, та що від них очікувало суспільство. Знецінення освіти як чинника, що міг забезпечити підвищення соціального статусу людини, зростання рівня її добробуту призвело до втрати морального авторитету освіти в суспільстві, відтак необхідності її трансформації. В сучасний період одним із важливих аспектів трансформації цього соціального інституту є зміна підходів до його фінансового забезпечення, що передбачає впровадження елементів ринкової конкуренції та спрямоване на посилення практичного характеру освіти та її відповідності до потреб суспільства.

Серед найважливіших соціальних інститутів, що формують інституційне середовище фінансового механізму забезпечення суспільного добробуту є також соціальний захист, що має багатокомпонентну структуру та об'єднує соціальні інститути соціальної допомоги (соціальних послуг), соціальних трансфертів та соціального страхування. Ідейним підґрунтям для формування цих соціальних інститутів виступає соціальний інститут патерналізму. М. Гурик та М. Шумка, прослідковуючи трансформацію соціального інституту патерналізму, розкривають архаїчний підхід до його трактування як особливої форми влади над людьми за схемою "добрий батько — слухняний син" (влада опікується своїм населенням, населення відповідає "синівською" відданістю і послухом [3, с. 27]. Превалювання такої моделі взаємин між державою та населенням в радянській період призвело до закріплення в менталітеті сучасного суспільства таких рис, як безпорадність, фаталізм, інфантилізм, бажання делегувати відповідальність за власний добробут на когось, страх позбутися підтримки [2, с. 31]. Навіть через майже три десятиліття після зачаткування переходу до демократії і ринкової економіки, понад 1/4 населення відводить державі провідну роль у формуванні їхнього добробуту, а майже 2/3 вважає, що їх особистий внесок та роль держави мають бути рівноцінними [12]. Низька суспільна підтримка ідей лібералізму та превалювання патерналістських настроїв на фоні невисокого рівня добробуту значної частини населення є сприятливим ґрунтом для консервації олігархічної моделі влади,

безпрецедентного розвитку політичних маніпуляцій суспільством та гальмування процесів модернізації. Збереження успадкованого із радянських часів, однак непомірного для сучасного рівня економічного розвитку масштабу соціальних зобов'язань держави вимагає значних обсягів фінансування, що є причиною збереження високого рівня податкового тиску на бізнес. Наслідками цього є високий рівень тінізації економіки, безпрецедентні масштаби ухилення від сплати податків, тіньова зайнятість та ін. Таким чином, об'єктивним фактом є необхідність трансформації соціального інституту патерналізму відповідно до його модерного розуміння. На думку В. Сусака, в демократичному суспільстві держава має право (і обов'язок — авт.) лише допомагати людині здійснити вибір за власним бажанням, при тому, що він (патерналізм) ґрунтується на твердій волі та чітких намірах людини, а роль держави полягає у наголошуванні на можливих небезпеках таких дій для цієї особи або інших осіб [16]. Особливістю сучасного підходу до трактування патерналізму є те, що він передбачає відхід держави як провідного суб'єкта соціального захисту населення та передачу цієї відповідальності до громадянського суспільства. Утвердження такого підходу до розуміння патерналізму, на наш погляд, може спричинити радикальні зміни у структурі фінансового механізму забезпечення суспільного добробуту, що полягатимуть у посиленні інструментарію фінансового регулювання, а також зниженні ролі держави у забезпеченні суспільного добробуту на користь інших суб'єктів економіки.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Застосування інституційного підходу до дослідження фінансового механізму забезпечення суспільного добробуту дало підстави характеризувати його як сукупність формальних та неформальних фінансових інститутів, в основу яких покладені відповідні інституції, та які застосовуються для впливу на відносини щодо формування і використання фінансових ресурсів з метою забезпечення суспільного добробуту. Функціонування фінансового механізму забезпечення суспільного добробуту відбувається у взаємодії з іншими економічними, а також політичними та соціальними інститутами, в поєднанні з відповідними організаційними структурами. У цій взаємодії утворюється інституційне середовище фінансового механізму забезпечення суспільного добробуту,

що містить політичну, соціальну та економічну компоненту.

Література:

1. Аджемоглу Д., Робінсон Дж. Чому нації занепадають. Походження влади, багатства і бідності; пер. з англ. О. Дем'янчука. К.: Наш формат, 2016. 440 с.
2. Гречко А. Роль інституційного середовища у розвитку національної економіки. Сучасні проблеми економіки та підприємництва. 2013. Вип. 11. С. 27—33.
3. Гурик М., Шумка М. Трансформація специфічних ознак патерналізму в умовах децентралізації в Україні. Політичне життя. 2018. № 1. С. 26—32.
4. Кармазіна М., Шурбована О. "Інститут" та "інституція": проблема розрізнення понять. Політичний менеджмент. 2016. № 4. С. 10—19.
5. Кириленко О.П., Тулай О. І. Соціальне страхування як інститут сталого людського розвитку. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2015. Вип. 11. Т. 2. С. 10—17.
6. Коваленко Ю.М. Сутність інституційного середовища фінансового сектора економіки. Економічний вісник Донбасу. 2011. № 1 (23). С. 92—97.
7. Кузьменко Т.М. Соціологія: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2010. 320 с.
8. Лободіна З.М. Діалектичний та інституціональний підходи до дослідження бюджетного механізму соціально-економічного розвитку держави. *Evropske casopis ekonomiky a managementu*. 2018. Svazek 4. S. 5—11.
9. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки / Пер. з англ. І. Дзюб. К.: Основи, 2000. 198 с.
10. Оболенський О.Ю. Інститути економічної системи суспільства як об'єкти публічного управління. Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Економіка. 2010. Вип. 8. С. 24—41.
11. Радіонов Ю.Д. Інститути та їх роль у розвитку національної економіки. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 3. С. 24—30.
12. Самооцінка домогосподарствами рівня своїх доходів за 2017 рік (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств). Офіційний веб-портал Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
13. Соціологія: підручник / Осипова Н.П. та ін.; за ред. Н. П. Осипової. К.: Юрінком Інтер, 2003. 336 с.
14. Соціологія: підручник / Требін М.П. та ін.; за ред. М.П. Требіна. Х.: Право, 2010. 224 с.

15. Стрижак О. Теоретичні основи дослідження інституціонального середовища людського розвитку. Вісник КрНУ імені М. Остроградського. 2016. № 4 (99). С. 115—123.

16. Сусак В.І. Патерналістські установки і практики громадян України в умовах посткомуністичних трансформацій: дис.... канд. соціолог. наук: спец. 22.00.03 "Соціальна структура та соціальні відносини". К., 2009. 365 с.

References:

1. Adzhemoglu, D. and Robinson, Dzh. (2016), Chomu natsii zanepadaiut. Pokhodzhennia vlyady, bahatstva i bidnosti [Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty], Nash format, Kyiv, Ukraine.

2. Hrechko, A. (2013), "A role of institutional environment is in development of national economy", Modern problems of economics and business, Vol. 11, pp. 27—33.

3. Huryk, M. and Shumka, M. (2018), "Transformation of paternalism's specific features in conditions of decentralization in Ukraine", Political life, Vol. 1, pp. 26—32.

4. Karmazina, M. and Shurbovana, O. (2016), "Institute" and "institution": the problem of concepts distinguishing", Political management, Vol. 4, pp. 10—19.

5. Kyrylenko, O. P. and Tulai, O. I. (2015), "Social insurance as institution of sustainable human development", The actual problems of regional economy development, vol. 11, no. 2, pp. 10—17.

6. Kovalenko, Yu. M. (2011), "Essence of institutional environment financial sector", Economic Herald of the Donbass, Vol. 1 (23), pp. 92—97.

7. Kuzmenko, T. M. (2010), Sotsiologhiia. Navch. posib. [Sociology: Study Guide], Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.

8. Lobodina, Z. M. (2018), "Dialectical and institutional approaches to the study of the budget mechanism of social and economic development of the state", Evropskэ casopis ekonomiky a managementu, Vol. 4, pp. 5—11.

9. Nort, D. (2000), Instytutsiina zmina ta funktsionuvannia ekonomiky [Institutions, Institutional Change and Economic Performance], Osnovy, Kyiv, Ukraine.

10. Obolenskyi, O. Yu. (2010), "Institutes of the economic system of society as objects of public management", Scientific Bulletin Academy of Municipal Administration. Series: Economics, Vol. 8, pp. 24—41.

11. Radionov, Yu. D. (2017), "The institutions and their role in national economic development", Investytsiyi: praktyka ta dosvid, Vol. 3, pp. 24—30.

12. The Official web-portal of the State Statistics Service of Ukraine (2017), "Households' self-assessment of their income for 2017 (according to a sample survey of household living conditions)", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 30 April 2020).

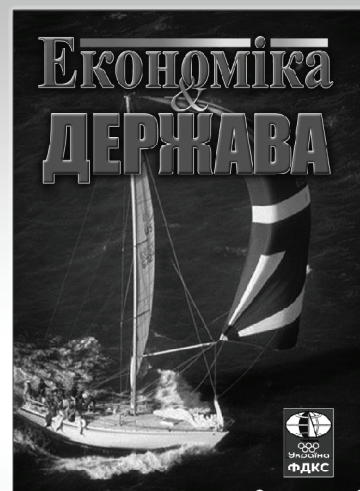
13. Osypova, N. P. (2003), Sotsiologhiia: Pidruchnyk [Sociology: Textbook], Yurinkom Inter, Kyiv, Ukraine.

14. Trebin, M. P. (2010), Sotsiologhiia: pidruchnyk [Sociology: Textbook], Pravo, Kharkiv, Ukraine.

15. Stryzhak, O. (2016), "Theoretical basis of research an institutional environment of human development", Transactions of Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University, Vol. 4 (99), pp. 115—123.

16. Susak, V. I. (2009), "Paternalistic Attitudes and Practices of Ukraine's Citizens under the Conditions of Postcommunist Transformations" Abstract of Ph.D. dissertation, Social structure and social relations, Institute of Sociology, National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
Стаття надійшла до редакції 04.05.2020 р.

**Науково-практичний журнал
«ЕКОНОМІКА ТА ДЕРЖАВА»**

Передплатний індекс: 01751

Виходить 12 разів на рік

**наукове фахове видання України
З ПИТАНЬ ЕКОНОМІКИ
(Категорія «Б»)**

Наказ Міністерства освіти і науки України від 28.12.2019 №1643

Спеціальності – **051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.**

www.economy.in.ua

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73